

Národohospodářská mobilisace Spojených států severoamerických ve světové válce.

(Dokončení.)

V Londýně, finančním srdci světového obchodu, bylo množství bankovních makléřů, eskomptních a diskontních závodů, jakož i různých peněžních ústavů, v jejichž čele stála Bank of England. Exportéři skoro všech zemí světa dostali při prodeji svého zboží místo hotových peněz směnku, vydanou na Londýn. Aby sobě mohl vývozce opatřit hotové peníze, eskomptoval směnku u některého z bankéřů, který zase prodal směnku dále, až se konečně soustředily u Bank of England. Nastalým poklesem cen při vyhlášení války se pak stalo, že kupci, na které směnka byla vydána, nemohli směnku honorovati, a tak došlo k prvnímu všeobecnému krachu, při kterém vzalo mnoho bank za své.

K této krizi přistoupil pak všeobecný run obyvatelstva na banky a spořitelny. Bank of England pokusila se jej zmírniti tím, že vyhlásila dne 1. srpna bankovní úrokovou sazbu nad 10%. Toto opatření však málo pomohlo, neboť již v pondělí dne 3. srpna hrnuly se zástupy lidu k bankám a spořitelnám, aby si vyzvedly hotové peníze. Jaké však bylo překvapení, když bylo vkladatelům vyplaceno jen 10% ve zlatě a 90% v bankovkách, a to jen do výše 25 dolarů. Toto opatření vedlo opět k útokům na Bank of England za účelem výměny bankovek za zlato. Zástupy obecnstva byly tak veliké, že bylo nutno utvořiti frontu po obou stranách bankovní budovy.

Tento úžasný run na banky měl za následek, že tresory Bank of England jen za 1 den vydaly zlata za 80 milionů dolarů a vyprázdnilly své rezervy o 138 milionů dolarů.

V této krizi bylo hlavním úkolem nabyti času. Pro banky byly vyhlášeny 3 prázdninové dni, ve kterých se neúřadovalo, neboť bylo nutno učiniti zatím nutná opatření k zamezení této paniky.

Ve Francii byl německou invasí veřejný úvěr otřesen daleko více nežli v každé jiné zemi, vyjímajíc Belgii. Třebaže neměla Francie tak široce rozvětvených mezinárodních styků jako Anglie, přece byly vlastní investice v cizích zemích značnou částí příjmů obyvatelstva. Invasí Němců do severovýchodní části Francie ztratila Francie své nejlepší a nejbohatší uhelné revíry, v kterých je hlavní středisko veškerého textilního a ocelářského průmyslu. Odvoláním všech zbraňově schopných mužů od občanského povolání zhroutila se úplně nor-

mální organizace průmyslová, jakož i koordinovaná struktura úvěrová.

Proto se musila Francie, aby zajistila nerušený chod svého hospodářského života, chopiti účinných a energických opatření k ochraně práv jak věřitelů, tak i dlužníků.

Rusko, jakožto země převážně zemědělská, nemělo jemně organizovaný stroj úvěrový nebo takový zahraniční obchod jako Anglie, nebo v menším měřítku Francie nebo Německo. Proto nebyla desorganizace obchodu v Rusku při vzplanutí války tak dalekosáhlá jako v jiných zemích. Částečná neúroda strhla již důkladně banky, jejichž úvěr byl napjat do nejvyšší míry již před vznikem války. Jinak byly problémy na záchranu měny a úvěru tytéž jako v jiných zemích.

Německo učinilo jak na poli finančním, tak i na poli vojenské organizace všechny možné přípravy pro válku. Doufalo pevně, že těmito nejpečlivějšími přípravami odvrátí zhroucení svého průmyslu. Není však národa, který by mohl bez průmyslového otřesu přestati přerušeni hospodářských styků s ostatním světem. Podobně se stalo i v Německu. Uzavřením berlínské bursy dne 29. srpna rozlila se po Německu všeobecná panika a jako v jiných zemích, nastal i v Německu run vkladatelů na banky. V jediném dni, 3. srpna, vydaly berlínské banky vkladů více než za 320 milionů dolarů. Nastal úplný nedostatek jak zlata, tak i papírových markových a dvoumarkových státovek. Podobně jako v jiných zemích, tak i v Německu utrpěl průmysl nastoupením obyvatelstva do vojenské služby citelné ztráty. Protože však Německo bylo pečlivě připraveno na válku, nedostoupil tento nedostatek takové výše jako v státech ostatních.

Situace Rakousko-Uherska se nelišila při vzniku války mnoho od situací států jiných. Bursa byla zavřena, bylo vyhlášeno moratorium, finanční, průmyslový a obchodní život monarchie byl zasažen až do základů a trpěl právě tak jako v jiných zemích.

Z vyličených situací jednotlivých států možno seznati, jaké zhroucení jak domácího, tak zahraničního úvěru bylo způsobeno vyhlášením války. Zastavením produkce a výměny zboží, na kterýchžto činitelích závisely veškeré průmyslové transakce, byl úvěr úplně desorganizován. Tím, že bylo zabráněno směně statků, nemohlo se dostati platebním závazkům. Bylo tedy nutno učiniti pro oživení úvěru náležitá opatření.

Byly tři hlavní typy této ozdravovací akce.

Na prvním místě to bylo moratorium. Americkými obchodníky ho nebylo užíváno, Evropa však se utekla k tomuto nutnému opatření, a to všeobecně. Principy moratoria byly ve všech státech stejné, lišily se jen dobou, o kterou bylo povoleno poshovění placení.

Ve Velké Británii bylo nařízením z 2. srpna vyhlášeno moratorium na jeden měsíc a bylo pak prodlouženo do 4. října. Moratorium zasáhlo nespočetné obchody a odhaduje se, že jím byly zastaveny nebo oddáleny platy ve výši asi 2 miliard dolarů.

Lloyd George, dotýkaje se v své řeči v parlamentu tohoto opatření, pravil:

„Vyhlásili jsme moratorium, a to moratorium omezené, abychom si dopřáli času poohlédnouti se kolem.“

Tím byl myšlen hospodářský život v okolních státech. V Německu pohlíželi na vyhlášení moratoria v Anglii jako na zhroucení úvěru tohoto státu. Mimo to bylo učiněno mezi vládou a Bank of Eng-

land dohodnutí, že se banka zavázala zúročiti směnky, vydané před 1. srpnem a předložené k honorování místo v den splatnosti až jeden rok po ukončení války, o 2% nad stanovenou bankovní ratu. Počítalo se totiž, že výše těchto směnek dosahuje částky asi 3 miliard dolarů, z nichž 2,5 miliardy dolarů by mohlo býti diskontováno za těchto podmínek až po válce.

Druhým opatřením k ozdravění úvěru bylo účinné zajištění zlatých rezerv ve vlastní zemi.

Největší část zlata na peynině byla uložena u cedulových bank. Válčíci státy učinily nejprve opatření, aby zakázaly výměnu bankovek za zlato a tak zachovaly zásobu zlata pro příští čas. Vlády vyzvaly obyvatelstvo, aby vyměňovalo zlato za papíry a současně byl vydán i zákaz vývozu zlata ze země. Německo bylo prvním státem, který učinil energická a soustavná opatření k rozmnožení zlatých rezerv říšské banky. Veškeré transakce ve zlatě byly trestány a vývoz zlata zakázán. Mezi lidem byly zahájeny sbírky jak zlatých peněz, tak i skvostů a výměna jich za papírové peníze. Americký vyslanec v Berlíně, Gerad, pravil o této akci v řeči, pronesené v newyorské obchodní komoře:

„Na ulicích berlínských možno viděti vozy s nápisy: »Kdo zadrží u sebe zlatou minci, je vlastizrádce.« Vojínům, kteří přinesli zlatou dvacetimarku, byla vyměněna za papírovou a vojin dostal mimo to za každou minci ještě dvoudenní dovolenou. Platil-li kdo v divadle zlatou minci, dostal nádavkem ještě jeden volný lístek na příští večer. Tím se stalo, že zásoby říšské banky vzrostly do měsíce května 1917 na 640 milionů dolarů. Podobné agitace byly prováděny ve Francii a v Rusku. V Rusku byly rozepsány zvláštní prémie pro ty, kteří odvedli zlato. Jen tak bylo možno, že Rusko splatilo Anglii v prosinci 1914 40 milionů dolarů ve zlatě za střelivo a že koncem 1915 zásoby zlata u říšské banky převyšovaly daleko výši mírovou.“

Proti vzrůstu zlatých rezerv v jednotlivých zemích zmenšovaly se neustále zásoby zlata Rakousko-Uherska a Turecka. Stále stoupající schodek zlata v těchto zemích byl v těsném spojení se vzrůstem zlatých záloh německých. Jakkoli byl v těchto zemích vývoz zlata zakázán, přece bylo nutno platiti Německu jeho válečné dodávky zlatem.

Konečně třetím ochranným opatřením bylo vydání nouzových platidel.

Protože se úvěry zhroutily a byla velká poptávka po okamžitých platebních prostředcích, bylo nutno zavésti v každé válčíci zemi nouzová platidla. V některých zemích je vydaly vlády samy, jinde byl jejich výdej svěřen cedulovým bankám. Skoro ve všech státech, které byly zapleteny do válečného konfliktu, byl uveden v pohyb říšský lis, který způsobil pravou inflaci papírových peněz. Tak na př. stoupl v Rakousko-Uhersku oběh peněz z 2.125 milionů korun dne 23. července 1914 na 5.140 milionů korun ke konci prosince 1914. To byl počátek inflace, která se po dobu války stále stupňovala a která ještě dnes brzdí zdravý chod hospodářského života jednotlivých států.

V prvních měsících po vzplanutí války kolísaly se kursy devis a cizích bursách velmi výstředně, což způsobilo na mnohých místech zlou předtuchu. Pohlížíme-li však dnes na události oné doby, můžeme si tento vzestup snadno vysvětliti. Neboť největší věřitelé

všech zemí, t. j. Anglie a Francie, zčásti též i Německo, činily uslovná opatření, aby stáhly bezpečně své pohledávky. Poněvadž pak dosahovaly namnoze i mnoha milionů dolarů, přišel jim vysoký kurs na cizích burzách velice vhod. Kurs libry a franku stoupal v New Yorku do závratné výše, protože Spojené státy byly v té době hlavním dlužníkem těchto států. Následkem stahování pohledávek nastal příliv zlata od dlužníka k věřiteli. Odlivem zlata z Unie do Anglie byl vyhnán kurs libry do takové výše, že to budilo znepokojení i mezi bankovními domy v Anglii.

Brzy potom počaly však válčící státy nakupovati v Americe válečný materiál a potraviny. Tím nastal citelný pokles kursu libry.

Podobně jako živému organismu může býti zasazena těžká rána, tak i průmyslový, obchodní a finanční organismus států byl válkou citelně postižen. Ale jako se živý organismus přizpůsobuje utrpenému úrazu, podobně je tomu i při těžkých hospodářských nehodách.

Celkem mohou býti rozeznávány dvě periody tohoto přizpůsobení. Předně je to krátký a rychlý pokus vzpamatovati se z tohoto zděšení a paniky. To trvalo jen asi týden. Pak následoval pomalý proces přeměny z mírové základny na základnu válečnou. V různých zemích se tento proces vyvíjel ovšem velice rozličně.

V zemích převážně zemědělských, jako v Rusku a Rakousko-Uhersku, nebyla všeobecná desorganisace při vyhlášení války právě vážná. Velice nebezpečně se však vyvíjela v státech průmyslových, jako v Anglii a Německu. Francie stála asi uprostřed mezi těmito dvěma extrémy. Vpád nepřítel, jakož i obsazení průmyslových oblastí působily i v ní zhojně.

Velkým vlivem na průmyslový život jednotlivých států působil i rozdílný počet obyvatelstva, který byl odňat průmyslovému podnikání. Byla to opět Francie, která byla nejvíce postižena. Po ní následovala Anglie a pak Německo. S určitou pravděpodobností možno však říci, že to byly především státy zemědělské, které během několika neděl se přizpůsobily změněným poměrům, neboť úroda byla již z největší části sklizena a odvoláním mužů k praporům nebyla výroba citelně dotčena.

Naproti tomu byly citelně postiženy země průmyslové. Ne však na dlouho, neboť anglické vojsko (loďstvo) očistilo za měsíc moře od německých křižníků. Pojišťovací prémie na lodě, které v prvních dnech paniky byly vyhnány u Lloydů na 80% lodní ceny, byly brzy stlačeny na normální výši.

Dvě překážky hlavně bránily úplnému a zdárnému přizpůsobení mírového průmyslu válečným podmínkám. Předně všeobecná víra, že válka nebude dlouho trvati a že tedy není ani třeba, aby byly podnikány v průmyslové a finanční organizaci radikální změny. V prvním čase bylo vzato útočiště k bankovním zálohám a ke krátkodobým úvěrním obligacím. Německo se první odhodlalo vydati v měsíci září 1914 svou první půjčku. Ostatní státy následovaly ve větších nebo menších intervalech, a to podle své finanční síly.

Nikde nebyl oblíben postup, uhraditi zvýšenou potřebu peněz vysokými daněmi. V Německu šlo se v té věci tak daleko, že říšský kancléř prohlásil, že na úhradu válečných vydání nebudou vybírány žádné vyšší daně. Dnešní rozvrácené finance Německa jsou nám důkazem, jaké to jsou následky, když Němci počítali s tím, že budou moci sehnati úhradu válečných nákladů od poraženého nepřítel.

Druhým činitelem, který bránil reorganisaci průmyslu, byla všeobecná důvěra, že za války nebude nijakého křížení zájmů s pravidelným obchodem. Tato důvěra byla klamná. Teprve když snížené potravinové dávky, ochabování sil, vyšší ceny a krutá nouze poučily lid, že se nelze dívatí na válku jako na něco, při čemž by se daly prováděti obchody jako obyčejně, počal se teprve průmysl tomuto nutnému zlu podrobovati. S obdivem musí býti uznáno, že Německo již od počátku války bylo po té stránce důkladně organisováno.

Anglie potřebovala naproti tomu více času, nežli se její průmysl přizpůsobil válečným poměrům. Ostatní státy potřebovaly pak pro svou novou orientaci více nebo méně času, a to podle své průmyslové vyspělosti.

Část třetí.

Amerika jako neutrální.

Zhroucení veškerého evropského obchodu, které následovalo po rakousko-uherském vyhlášení války Srbsku, nebylo bez ohlasu ani v Americe. I zde počaly se jeviti známky bližícího se chaosu. K jeho zabránění bylo dne 31. července nařízeno, aby newyorská bursa byla uzavřena. To se stalo po druhé v době jejího trvání. Po prvé byla uzavřena na 10 dní v roce 1873. Uzavřením bursy bylo zamezeno vyrovnání vzájemných pohledávek a zbývala tudíž jen jediná cesta k udržení rovnováhy mezinárodních dluhů a pohledávek, a tou bylo přímé vyrovnání zlatem.

Jedním z hlavních a dalekosáhlých výsledků války pro Ameriku byla ohromná expanse zahraničního obchodu Unie. Po první panice v americkém zahraničním obchodu docházely z Evropy ohromné zakázky na potraviny, suroviny všech druhů a konečně i na válečný výstroj. Ze tato vzrůstající poptávka nepřispěla nijak k lepší valutě nebo k zlevnění zboží, rozumí se samo sebou. Byla způsobena nedostatkem válečného materiálu, kterým spojenci trpěli, proti dobře vyzbrojenému a pečlivě připravenému nepříteli a proto se obraceli na Ameriku o výpomoc.

Přebytek vývozu nad dovozem (aktivní obchodní bilance) dosahovala koncem června 1914 výše 470,653.000 dolarů oproti 1.094,000.000 dolarů v dalším měsíčním období.

V níže uvedené tabulce, vydané r. 1913 americkým statistickým úřadem, je možno srovnati poměr vývozu v prvních dvou měsících za války a před válkou. Vzrůst vývozu nám podává jasný přehled o vztahu mezi válečnými objednávkami a rozvojem amerického obchodu.

Vývoz směřoval z největší části do zemí spojeneckých. Proti úhrnné ceně vyvezeného zboží 927 mil. dol. v roce 1914 vzrostl vývoz v roce 1915 na 2.432,000.000 dol. a v roce 1916 na 3.012,000.000 dol. Naproti tomu poklesl vývoz do zemí ústředních mocností s 370,000.000 dolarů v roce 1914 na 30,000.000 dolarů v roce 1915 a zanikl v r. 1916 skoro úplně, dosáhnuv jen půl milionu dolarů. Evropské státy, vedoucí válku, nemohly nikdy nahraditi dovozem surovin ty výrobky, které se odbíraly až doposud z Ameriky; neboť veškerá pracovní energie těchto států se vybijela jen ve výrobě válečných prostředků. A tak se stalo, že dodávky musily býti uhrazeny zcela jinými prostředky nežli výměnou tovarů, kterýmžto způsobem se obyčejně vyrovnávají obchodní bilance jednotlivých států.

Předmět	10 měsíců až do června 1915	10 měsíců předválečných
koně	za 73 mil. dolarů	za 35. mil. dolarů
měď, bronz	150 „ „	6 „ „
automobil. součástky	116 „ „	20 „ „
železniční vozy	21 „ „	10 „ „
letadla	63 „ „	0.195 „ „
chemikálie	93 „ „	22 „ „
motocykly	27 „ „	0.9 „ „
hedvábí	88 „ „	43 „ „
železo a ocel	472 „ „	212 „ „
obuv a kůže	120 „ „	47 „ „
potraviny	231 „ „	127 „ „
vlna a vlněné látky	47 „ „	3.9 „ „
zinek	36 „ „	0.328 „ „
traskaviny	366 „ „	5 „ „
Celkem	1.7983 mil. dolarů	497.23 mil. dolarů

Prostředky, které umožňují placení dodávek v obchodě, jsou:

1. vývoz zlata,
2. prodej vlastních zástavních listů a
3. získání úvěru.

Za světové války bylo užito všech těchto způsobů. Skvělé výsledky aktivní bilance způsobily v Americe radostnou odezvu a byly vynášeny jakožto znamení obchodní zdatnosti. Nutno však přiznat, že se americký obchod rozvíjel jakožto výslednice válečných objednávek. Ty způsobily v továrnách a v živnostech pravou revoluci. Neboť podniky, které byly s to přizpůsobiti se snadno výrobě střeliva nebo válečného materiálu, byly přímo zaplaveny zakázkami, aniž byly tážány na ceny. Tímto útekem práce a kapitálu k válečnému průmyslu trpěla značně ostatní průmyslová odvětví.

Stavební živnosti byly přivedeny k úplné nečinnosti a otázka nezaměstnanosti činila přes ohromné válečné zakázky v mnohých městech a průmyslových závodech veliké nesnáze. Aktivní obchodní bilance měla však jednu dobrou vlastnost: způsobila, že Amerika, která byla až dosud dlužníkem mnohých států, splatila nyní úplně své dluhy. Ježto pak válečné zakázky přinesly s sebou záplavu zlata a tím byla zvýšena i životní úroveň obyvatelstva Unie, nastal značný vzestup cen, který zejména v odvětví průmyslovém dostoupil značné výše. Této periody své obchodní konjunktury využila Amerika značně k tomu, aby se pevně usadila v světovém obchodu a aby dobyla těch oblastí, v kterých až doposud dominovala obchodní vlajka Velké Británie nebo Německa. Těmito oblastmi byla hlavně Jižní Amerika a Daleký Východ. Zničením německého loďstva ve všech mořích, jakož i odstraněnou německou konkurencí, současně i redukcí anglického obchodu pro přílišné zaměstnání Anglie (ve válečném průmyslu, byla dána americkému průmyslu dosud nedostižná příležitost k uchvácení obchodu v těchto nových zemích. Amerika byla však tolik zaměstnána shrabováním tučných zisků, které se z vyřizování válečných zakázek hrnuly do země, že se ani vážně nestarala, by si zajistila obchodní spojení v těchto nových oblastech.

Pravili jsme, že Amerika byla zaplavena válečnými objednávkami. Proto bylo nutno se obíratí otázkou, jakým způsobem by měly býti tyto objednávky placeny. Jak bylo naznačeno, byly to jen tři způsoby, kterými mohly býti válečné objednávky honorovány. Byl to předně dovoz zlata, dále vrácení amerických dluhopisů a konečně úvěrová akce.

V skutečnosti bylo užíváno všech tří metod. V prvních měsících války, když Amerika počala spláceti své dluhy, nastal značný příliv zlata do Evropy. Když pak se Anglie a její spojenci dožadovali stále rostoucí pomoci v potravinách, střelivu a jiném materiálu, nastal zase příliv zlata do Ameriky a dostoupil v roce 1915 výše 7.000 milionů dolarů. Ježto pak americká obchodní bilance v tomto roce vykazovala přebytek 1.094,420.000 dolarů, je jasno, že tyto ohromné přebytky nemohly býti hrazeny od evropských států jedině zlatem a že bylo nutno je jinak vyrovnati. To Američané v době předválečné naprosto neznali, by své úspory ukládali do cizích obligací. V Americe byla příležitost pro investování kapitálů tak veliká, že Američané nemusili hledati uložení svých kapitálů v zahraničí.

Americký západ byl pro americké kapitalisty tím, čím byly kolonie pro kapitalisty anglické. Nyní ve válce žádala však cizina, by jí Amerika poskytla pomoci. Dokonce i finanční velikáni, jako Anglie a Francie, byli válkou přinuceni žádati v Americe o výpůjčku. Amerika přesně vyřizovala dodávky Evropě a brala náhradu ať se jí nabízela v jakékoliv formě. Jako ukázkou vyspělosti obchodního ducha amerického možno s právem uvésti pověstnou výpůjčku anglo-francouzskou z 28. září 1915, uzavřenou na půl miliardy dolarů. Zvláštní doložkou v smlouvě bylo totiž stanoveno, že výnosu této výpůjčky smí býti použito výhradně na nákupy v Americe. Skutečně byly také touto výpůjčkou zaplacený pohledávky několika amerických dodavatelů střeliva pro Anglii a Francii.

Nebyly to však jen Anglie a Francie, které umístily své výpůjčky v Americe. Tato tabulka nám podává přehled výpůjček, umístěných v prvních dvou letech války v Americe.

Cizí výpůjčky, umístěné v Americe v letech 1915—1917.

Celkem 2.912,395.287 dolarů.

Umístění těchto velkých výpůjček v Americe způsobilo, že nebylo již nutno zasílati do Ameriky zlato na úhradu dodávek. Jaký vliv mělo v první polovině r. 1916 přímé zasažení anglo-francouzské výpůjčky na dovoz zlata do Ameriky, ukazuje nám tento přehled o dovozu zlata do Ameriky v první polovině r. 1916:

měsíc	částka
leden	15.1 mil. dol.,
únor	6 „ „
březen	9 „ „
duben	6 „ „
květen	17.3 „ „
červen	122.7 „ „

Jakmile výpůjčka byla úplně spotřebována, vzrostl dovoz zlata.

Zájem o evropské výpůjčky v Americe byl neobyčejně veliký. Jednotlivé emise výpůjček byly skoupeny zvláštními, jen k tomu ustanovenými společnostmi. Tak na př. francouzskou půjčku z července 1916 skoupila společnost American Foreign Securities Company, ustanovená k tomu účelu s kapitálem 100 milionů dolarů. Tato společnost převzala francouzský dluh jen s tou podmínkou, že bude v třech letech splaceno místo 100 mil. dol. 120 mil. dol. Společnost nabídla tuto půjčku širšímu obecnstvu americkému k upisování. To byla první půjčka evropská, která měla za účel upoutati pozornost amerických občanů. Po ní následovala anglická půjčka 250 milionů dolarů. Tuto půjčku převzal syndikát v čele s Pierp. Morganem

and Co s tou podmínkou, že bude ve dvou letech splaceno 300 milionů dolarů. Mimo tyto státní půjčky byly umístěny v Americe ještě výpůjčky měst Paříže, Bordeaux, Lyonu, Marseilles.

Výslednicí tohoto mocného pohybu zlata a dluhopisů z Evropy do Ameriky bylo úplné splacení amerických dluhů a v roce 1917 nastal po prvé v dějinách Unie okamžik, že se stala Amerika věřitelkou cizích národů.

Za těchto okolností se vynořila otázka, zda je možno, aby New-York vytlačil Londýn z posice světového finančního střediska, a zda se může Amerika státí trvalým světovým střediskem finančním. Dříve však, než by se Amerika mohla ucházeti o tento primát, bylo by nutno, aby se Američané naučili mysletí světově a nikoli jen pro Ameriku, neboť, jak již bylo řečeno, Američan před válkou neumísťoval své úspory v cizích zemích. V tom předčil Londýn Ameriku značně. Londýnské obchodní domy měly již od dávných let čilé obchodní spojení s vývozci a dovozci skoro celého světa. Libra šterlinků se stala mezinárodní měnou. Obchodní transakce mezi argentinským vývozcem koží a newyorským obchodníkem dělala se obyčejně směnkou, vydanou na Londýn. V té věci předčil Londýn New-York velice i po válce. V roce 1918 bylo totiž seznáno, že směnečné akcepty mezinárodního obchodu dosáhly u londýnských bank 500 milionů dolarů, kdežto v touž dobu leželo v New Yorku bankovních smének jen za 210 milionů dolarů.

Amerika měla možnost financovati skoro veškeré válčící státy, nebyla však schopna vytlačit Londýn z posice střediska mezinárodního obchodu a je pravděpodobno, že by mohl New-York v blízké budoucnosti toto vedoucí místo převzít.

Část čtvrtá.

Válečné výdaje.

Rozličné účetnické systémy v různých zemích činí srovnání nákladů, které vznikly světovou válkou, ještě velice obtížným. Není ani možno vždy přesně stanovit, která vydání nutno považovati za vydání válečná. Byly státy, v kterých byl vojenský rozpočet zatížen výdaji, které vlastně zatěžovaly civilní budžet a jinde opět byly vojenskému rozpočtu připočteny na vrub ztrát, které byly způsobeny zhroucením průmyslu nebo poklesem daňových příjmů. Dříve nežli přikročím k popisu skutečných ztrát, způsobených světovou válkou, zmíním se o domněnkách, které se před válkou pronášely o očekávaných výdajích v příští válce.

Průměrný náklad na jednoho muže se odhadoval na 2.5 dolaru denně a celkový náklad by tedy závisel na počtu mužů, povoláných do zbraně. Rakousko-Uhersko předvíдалo celkový náklad na válku, které by se zúčastnila Francie, Německo, Rusko a Rakousko-Uhersko na 18 milionů dolarů. Francouzský spisovatel Bloch odhadoval náklady těchto velmocí, i s Anglií, na 21 milionů dolarů. V době balkánských válek odhadoval se denní válečný náklad při všeobecném evropském konfliktu na 55 milionů dolarů denně. Jak je možno z těchto několika málo ukázek viděti, nebyla Evropa ještě několik málo let před světovou válkou jasně orientována o výši nákladu, který tato válka vyžadovala. Právě tak jako v jiných odvětvích, tak i zde postavila světová válka finanční rekord.

Charakteristikou válečných vydání jest neslýchané plýtvání penězi. Světová válka byla první válkou, v které věda postavila do

boje stroje v množství dosud nebývalém, střelivo a ostatní materiál byl vyráběn a současně ničen v nevidaném množství, což ovšem musilo vésti k ohromným válečným vydáním.

Abychom mohli posouditi ohromné výdaje na světovou válku a na význačné války 19. století, podává nám následující tabulka jasný přehled:*)

Válka	Trvala dní	Ztráty na životech	Přímá peněžní vydání
napoleonská 1790 — 1815	9.000	2,100.000	3.070,000.000 \$
krymská 1854	730	785.000	1.700,000.000 \$
americká občanská 1861 — 1865			4.700,000.000 \$
sever jih			2.300,000.000 \$
německo-francouzská 1870 — 1871			2.535,000.000 \$
Francie			675,000.000 \$
Německo	210	280.000	
boerská 1899 — 1902	995	9.800	1.250,000.000 \$
rusko-japonská 1904 — 1905	548	160.000	2.100,000.000 \$

Přes to, že Amerika vstoupila do války daleko později nežli ostatní státy, přesahují její válečná vydání — vyjímaje Anglii — náklady všech zúčastněných států ve válce. Americká finanční správa vykazovala každého měsíce veškerá vydání, způsobená válečnými operacemi.

Následující tabulka nám ukazuje peněžní vydání Ameriky v dolarech v roce 1917—1918. Zálhy spojencům v tom obsaženy nejsou.

Jak možno z této tabulky seznati, rostly výdaje neustále. Máme-li však si učiniti náležitou představu o výši nákladů, které nutno hraditi za války, musíme přirovnati rozpočet roku mírového s rozpočtem období válečného. Proto v příští tabulce podávám srovnání mezi rozpočtem mírového roku 1916 a tří let válečných, 1917, 1918, 1919 Spojených států severoamerických.

Měsíc	1917		1918	
	měsíčně \$	denně \$	měsíčně \$	denně \$
Leden	79910 714	2577.765	715302.039	23074.260
Únor	75844.498	2708.406	675269.068	21114.610
Březen	72773.903	2347 545	819955.367	20450 173
Duben	81599 598	2719.986	910756.758	30958.558
Květen	114102.810	3680.736	1060203.026	34458 163
Červen	134304 040	4778.801	1263914.905	42130.498
Červenec	208299 031	6719.323	1259782.599	40638.310
Srpen	277438.000	8949.613	1524901.777	49109.380
Září	349013.305	11337.768	1624583.411	54152.780
Říjen	465045.360	14904.690	1174622.406	37892.335
Listopad	512952.035	17093 401	1155051.004	51 168 366
Prosinec	611577.425	14904.690	1670890.396	53899.690

*) E. Grammond, Cost of the War Journal of the Royal Statistical Society, May 1915.

Odvětví správy	1916	1917	1918	1919
civilní	\$ 204038.757	\$ 234649.248	\$ 1507367.481	\$ 3230890.248
vojenské	164635.576	440276.880	5684348.623	9253059.384
námořní	155029.425	257166.437	1368642.792	2009272.389
zaopatřovací	200799.260	215806.426	405173.369	872975.375
Úhrnem	\$ 724502.998	\$ 1197898.991	\$ 8966532.266	\$ 15365277.396

Přibližná vydání na válku dostoupila u jednotlivých států podle Carnegie, společnosti pro mezinárodní mír, těchto částek:

Amerika	dolarů	32.080,266.968
Anglie	"	44.020,011.868
Kanada	"	1.665,576.032
Australie	"	1.423,208.040
New Zeeland	"	378,750.000
Jižní Afrika	"	300,000.000
Indie	"	601,270.000
Ostatní kolonie	"	125,000.000
Francie	"	25.812,782.800
Rusko evropské	"	22.593,950.000
Italie	"	12.313,998.000
Belgie	"	1.154,467.914
Srbsko	"	390,400.000
Rumunsko	"	1.600,000.000
Řecko	"	270,000.000
Japonsko	"	40,000.000
Ostatní spojenci	"	500,000.000
Celkem	dolarů	145.287,690.622
Německo	dolarů	40.150,000.000
Rakousko-Uhersko	"	20.622,960.000
Turecko	"	1.430,000.000
Bulharsko	"	815.000.000
Celkem	dolarů	63.018,160.000

Úhrnem dolarů 208.305,851.222

V těchto položkách jsou též zahrnuty i zálohy, které zapůjčily Amerika, Anglie, Francie a Německo svým spojencům a které dosáhly výše 22 miliard dolarů. Odečteme-li je od vykázané úhrnné částky, zbude nám jako skutečné peněžní výdaje částka 186 miliard dolarů, částka, která budí svou výší takový úžas, že nejsme prostě schopni učiniti si o jejím významu náležitou představu.

Těmito ohromnými výdaji byly jednotlivé státy hospodářsky značně oslabeny a jediné Americe zůstalo i po válce dosti zdrojů, aby mohla přikročiti s úspěchem k rekonstrukci Evropy.

Ke konci této kapitoly třeba ještě podotknouti, že výdaje zde uvedené jsou skutečné peněžní výdaje a nejsou v nich zahrnuta i vydání nepřímá, jako na př. zkáza na majetku, znehodnocení kapitálu, ztráta výroby, ochromení obchodu a jiné hospodářské ztráty.

Část pátá.

Americký válečný finanční program.

Za 33 měsíců, které uplynuly od počátku války až do zasažení Ameriky do světového konfliktu, rozmohl se průmysl americký,

sloužící k zaopatření válčících států válečnými potřebami, k ne-
rušenému rozkvětu. Zemědělství, hornictví, jakož i ostatnímu od-
větví průmyslovému nastalo období úžasného rozvoje. Zlato se
hrnulo z celého světa do země, vlastní obligace, obíhající v cizích
zemích se buď samy vracely nebo byly stahovány, obchodní bilance
cizích a neutrálních zemí se obracely ku prospěchu Unie, námořní
doprava předstihla dopravu všech minulých generací a zisky se
zdvojnásobily, ztrojnásobily až zčtyřnásobily.

V době vyhlášení války Amerikou, dne 6. dubna 1917, byl její
bankovní systém v nejsilnější posici. Výroba v zemi dosáhla dosud
nebyvalé výše a zásoby zlata v dějinách Ameriky byly největší.
Z Ameriky se stal věřitel skoro celého světa. Posice americké finanční
správy byla tudíž velice silná. Státní dluh byl mizivě malý, úvěr
státní měl dobrý zvuk a státní výdaje zůstávaly stálými. Přes to
však šířící se světová vlna inflační, jakož i stoupání cen postavily
Ameriku před úkoly, kterých ostatní státy při vypuknutí války ne-
měly.

Unie byla nucena přikročiti k provedení svého finančního pro-
gramu v období nejvyšších cen a za stálého vzestupu jak na obchod-
ním trhu, tak i na trhu pracovním. Amerika měla však výhodu, že
měla v průběhu války příležitost seznati výhody a nevýhody různých
finančních operací evropských států, z jejichž škod se učila a pře-
vzala dobré idey po náležitém přizpůsobení vlastním poměrům.

Teprve po seznání a praktickém vyzkoušení všech těchto fi-
nančních metod byla uvedena v pohyb úplná hospodářská mobili-
sace všech hospodářských sil národa. Válečný plán Unie byl pečlivě
stanoven a důkladně promyšlen. Bylo stanoveno, aby byly válečné
výdaje uhrazeny především novými výnosy daňovými a rozdíl mezi
tímto příjmy a náklady na válku měl býti uhrazen výpůjčkami.

Koncem finančního roku, dne 30. června 1917, byl pak stanoven
poměr mezi úhradami výpůjčkovými a daňovými, a to tak, aby
třetina výdajů byla hrazena daněmi a dvě třetiny výpůjčkami. Aby
sobě vláda zajistila výnos válečných půjček, byly vydány nejprve
krátkodobé dluhopisy, kterými mohly býti později upisovány válečné
výpůjčky a jich mohlo býti zase použito k placení daní. Státní banka
umístila tyto krátkodobé dluhopisy mezi svými 12 filiálkami v celé
zemi, které byly zároveň úpisovny válečných půjček. Tímto způ-
sobem sledovala vláda plán, oznámiti takto filiálkám přibližnou výši
částky, kterou bude požadovati a která musí býti buď jak buď za-
bezpečena.

Výnosy z těchto krátkodobých dluhopisů zůstaly u filiálky k vlád-
ní dispozici a byly jimi placeny výdaje za dodávky, platy a jiné
státní výdaje. Když bylo později přikročeno k výdeji válečných vý-
půjček, byly tyto dluhopisy stahovány a bylo jich použito k výměně
titrů válečných půjček.

Jak bylo již uvedeno, byl svěřen prodej válečných půjček 12 fi-
liálkám státní banky, z nichž každá dostala přidělenou určitou částku
k upisování, a to v poměru k poplatní síle své oblasti.

Tyto filiálky zřídily zase v každém distriktě hlavní prodejny,
které se snažily prodati přikázané jim úpisy. Stalo se zřídka, že by
nebyla v některém okresu upsána celá částka, určená k úpisu. Oby-
čejně byla daleko přepsána. Banky fungovaly takto jako finanční
agenti státu, přijímaly a vydávaly titry. V zákonech, kterými povolil
senát americký emise prvních čtyř půjček, bylo dáno také svolení,

aby byly spojencům poskytnuty zápůjčky až do výše 10 miliard dolarů.

To byl nový zjev, vyskytnuvší se v státních financích amerických, který upoutal na sebe pozornost. Až do této výše měly být zakoupeny dluhopisy spojenců a měly být dány mezi občanstvo americké do prodeje, a to za týchž podmínek, za kterých byly vyloženy americké dluhopisy k upisování. Částky takto sebrané byly uloženy v amerických bankách a byly jimi placeny výdaje za nakoupené válečné potřeby, kterých spojenci potřebovali.

Pro jednotné provádění nákupů, jakož i proto, aby se předešlo přeplácení při objednávce, byla ustavena zvláštní komise, nazvaná „Mezispojenecká nákupní komise“, a té jen byly svěřeny nákupy pro veškeré spojence v Americe.

Válečné půjčky americké byly zásadně vydávány al pari a úrokování bylo pololetní. Titry byly vydány na částky od 50 do 100 dolarů, vyjma první půjčku Svobody, jejíž titry byly vydány na 100 dolarů. Jak jistina, tak i úroky byly splatné ve zlatě. Upisovací lhůta každé půjčky byla stanovena na 4 neděle a úpisovými byly Státní banka a její filiálky, banky, bankovní domy a různé společnosti. Půjčka byla splatná při vylosování upisovatele.

Zákonem ze dne 24. dubna 1917 byla vydána k upisování první půjčka svobody 2 miliard dolarů. Upisovací lhůta trvala od 14. května do 15. června 1917. Titry byly 3½% 15—30leté dlouholeté obligace, splatné nejpozději dne 15. června 1947, avšak vypověditelné již po r. 1932. Obligace mohly být vyměněny za jiné, podobné a později vydané zápůjčky s vyšší mírou úrokovou. Požadovaná částka 2 miliard byla stanovena po pečlivých poradách s odborníky, z nichž mnozí i s dlouholetou bankovní praxí nedoufali, že by mohla půjčka vynést 1 miliardu, ano, byli i někteří, kteří pochybovali, že půjčka vynesé jen 500 milionů dolarů.

Bylo tudíž nezbytně nutno, aby při rozepsání tak veliké půjčky jako byla první půjčka svobody, byla organizována nejintenzivnější propagační služba. Prvním krokem mělo být přesvědčení americký lid o výhodnosti uložení peněz v dluhopisech, jakož i o povinnosti k upisování již z pouhého vlastnictví.

Každá z 12 filiálek Státní banky zřídila v svém sídle zvláštní komitě, mající za úkol propagovati v tom onom okrese upisování půjček. K podobnému účelu byly ustaveny zvláštní společnosti. Mimo to nabídly své služby veškeré bankovní domy a sdružení bank a tak se stalo, že prodej půjček byl svěřen zkušeným obchodníkům. V prvních čtyřech týdnech upsalo 4.800.000 upisovatelů 3.035.136.850 dolarů. Tohoto přepsání o 52% vláda neočekávala.

Protože pak bylo prohlášeno, že vláda převezme pouze požadovanou částku 2 miliardy dolarů, byly přijímány od drobných upisovatelů částky od 50—10.000 dolarů, vyšší úpisy byly převzaty jen do 20%. První půjčka svobody ukázala pravé pochopení amerického lidu pro lidovou půjčku a slibovala i další úspěch pro budoucnost.

Půl roku později, a to dne 24. září 1917, byla rozepsána druhá půjčka svobody ve výši 3 miliard dolarů, 4%, splatná v 10—15 letech, konvertovaná. Od první půjčky se lišila jen tím, že byla daně prostá.

Vláda totiž zamýšlela tímto opatřením zvýšiti zájem o půjčku a zajistiti si tak její výnos. Současně byl tímto opatřením sledován i jiný cíl. Zákonem z října byly totiž stanoveny dosti značné pří-

rážky k přímým daním z důchodu. Tím se snažily zámožné osoby uložit své volné jmění v daněproštěných titrech druhé půjčky svobody.

Výsledek půjčky byl nade vše očekávání. Upisování počalo 1. října a skončilo 27. října 1917. Dík čilé agitaci upsalo 9,400.000 upisovatelů 4.617,532.000 dolarů. Byla tudíž půjčka přepsána o 54%, z kterých převzala vláda 50% a ostatní vrátila upisovatelům. Po každé stránce dosáhla i druhá půjčka značných úspěchů.

Stálý vzrůst nákladů na válku, stoupání cen životních potřeb, jakož i pracovníků, neustálé žádosti spojenců o podporu válečnými potřebami, uložily Americe nutnost, zaopatřit sobě peněžní prostředky novými finančními operacemi.

Měsíční výdaje finanční správy neustále stoupaly a dosáhly v měsíci dubnu 1918 — 1.215,287.117 dolarů. Výnos druhé půjčky byl dávno spotřebován a vláda byla nucena zaopatřit sobě potřebné prostředky novými operacemi.

Byla tudíž dne 4. dubna 1918 rozepsána třetí půjčka svobody 3 miliard dolarů, $4\frac{1}{2}$, nekonvertovaná. Emisní kurs byl al pari. Ani vláda nedoufala, že by se mohl kurs této půjčky udržet na pari, věřila však pevně, že americký národ neodepře své vládě finančních prostředků, kterých nutně potřebuje k nutnému vedení války, a že patriotismus amerického lidu nesmí býti měřen podle výše úrokové míry emitovaných titrů, ani podle kursu půjček na peněžním trhu.

Ve výroční den vstupu Ameriky do války byla tudíž vyložena třetí půjčka k úpisu. Veškerá upisovací propaganda se nesla heslem: „Vypůjč si na koupi půjček.“

Všeobecná peněžní situace v době výpůjčky byla velice obtížná. Dřívější půjčky byly v tom čase znamenány pod pari a půjčka sama pro nemožnost konverse neslibovala, že by mohla býti v budoucnu vyměněna za výpůjčku s vyšší úrokovou mírou.

Přes to však bylo použito všech prostředků, aby půjčka dosáhla žádaného výsledku. Jednotlivé banky poskytovaly upisovatelům úvěrové úlevy tím, že povolovaly úvěr na nákup těchto půjček za touž úrokovou míru, jako poskytovala půjčka.

Utvořila se dobrovolná organizace prodavačů, skládající se z 2 milionů desetiletých skautů, kteří si rozdělili celou zemi na prodejní okresy, města a osady tak, že nebylo v celé Unii domu, kam až by nezasáhla pečlivě organizovaná propaganda. Pracováno veškerými prostředky, aby bylo působeno na vlažné jednotlivce, kteří se své vlastenecké povinnosti vyhýbali. Upisovatelům byly vydávány zvláštní odznaky, a to k ulehčení práce prodavačům půjček, k zamezení opětného vybízení k upisování, jakož i k rozlišování řádných vlastenců od vlažných.

Dále se ustavila organizace t. zv. „čtyřminutových řečníků“, kteří si opatřili přístup do každé veřejné místnosti, restaurace i kavárny, kde ihned uspořádali upisovací akci. Výsledek této vysoce rozvětvené organizace byl ten, že skoro v každém domě Ameriky byl alespoň jeden upisovatel. Celkem bylo upsáno 4.176,516.850 dolarů 18,308.315 upisovateli.

Proti prvním dvěma půjčkám, při kterých stát převzal jen předem stanovenou částku, nebo 50% předepsané hodnoty, bylo při třetí půjčce převzato státem vše, co vynesla.

Po ukončení upisování byly učiněny ihned další přípravy pro novou půjčku, neboť stále vzrůstající válečné výdaje, jakož i stoupající ceny způsobily, že výsledek každé jednotlivé půjčky poskyto-

val stále menší a menší čistý výnos. Měsíční válečné výdaje stouply na 1.5 milardy dolarů a rozpočtové období, končící dnem 30. června, vykazovalo celkovou spotřebu 27.7 miliardy dolarů, naproti kterým stály pak řádné příjmy ve výši 6.8 miliardy dolarů.

Dne 24. října 1918 byla tudíž rozepsána čtvrtá půjčka svobody na 6 miliard dolarů. Půjčka byla 4½%, nekonvertována, splatná v 15—20 letech.

Propaganda na upisování této půjčky byla daleko účinnější nežli u předcházejících. Organizace však trpěla velmi rozšířením španělské chřipky, neboť činnost t. zv. čtyřminutových řečníků jí byla velmi ztížena. Jiná organizace 2 milionů dobrovolných pracovníků propagovala přes veškeré překážky po celé tři neděle, v kterých byla vyložena k upisování. Veřejný tisk apeloval na povinnost občanstva a banky byly požádány, aby vyšly upisovatelům co možno vstříc. Přes veškeré obtíže dosáhla 4. půjčka skvělého vítězství, neboť bylo upsáno 21,000,000 upisovateli 6,993,800,000 dolarů.

Necelé 3 neděle po rozepsání 4. půjčky nastal konec války. Po depsáním příměří dne 11. listopadu 1918 nenastal však konec válečným vydáním. Nepředvídané náhlé zrušení všech válečných objednávek, udržování dvoumilionové armády ve Francii, jakož i její zpětná doprava, vyžadovaly tak těžkých finančních nákladů, že dosáhly v prosinci 1918 měsíčního nákladu 2,060,975,855 dolarů a dostoupily koncem března 1919 úhrnného nákladu 15,164,324,277 dolarů.

Bylo jasno, že výtěžek 4. půjčky nestačí ani zdaleka, aby bylo možno hraditi tento ohromný náklad. Dne 3. března 1919 zmocnil americký kongres vládu, aby si zaopatřila potřebné finanční prostředky novou půjčkou, známou pod jménem „Půjčka vítězství“. Půjčkou mělo býti opatřeno 7 miliard dolarů. Po důkladném studiu finanční situace a v očekávání větší potřeby peněz na peněžním trhu pro rehabilitaci mírového průmyslu, stanovila americká finanční správa upisovací výši jen do 4.5 miliard dolarů s tím podotčením, že přepsané částky nebudou přijímány. Výpůjčka mohla býti upsána buď v 3¾% daněprostých dluhopisech aneb v 4¾% zástavních listech, podléhajících dani majetkové, dani z příjmu, jakož i dani z válečných zisků. Oboje úpisy mohly býti konvertovány. Tato emise měla splatnost dne 20. května 1923.

Na půjčku vítězství bylo upsáno 11,900,000 upisovateli celkem 5,249,000,000 dolarů. Byla tudíž přepsána o 16.7%. Vláda převzala jen 4.5 miliardy dolarů, zbytek vrácen upisovatelům. Výsledek této půjčky byl proti 4. půjčce slabý a příčinu třeba hledati v tom, že po ukončení války nepovažovalo občanstvo za nutno dáti vládě k dispozici materiální prostředky a věnovalo je spíše obchodnímu podnikání.

Americký kongres schválil 24. září 1917 návrh finanční správy na nový způsob výpůjčkový, a to zřízením systému válečných úsporných listů. K tomu účelu byly vydány úsporné lístky po 25 cent.; 16 takových známek mělo hodnotu 4 dolarů a byly zúčtovatelny. Propagandu a nákup těchto úsporných známek řídilo „Národní komité válečných úspor“, které bylo rozšířeno po celé zemi.

Proti doktríně hesla „obchodovati jako v míru“ byla postavena nová doktrína úspory a šetrnosti. Počáteční úspěch nebyl veliký, konečný výsledek však uspokojil, neboť tento způsob výpůjček dosáhl též tobolek malých střadatelů, ano i školních dětí. Ukázkou uvedu, že v roce 1918 bylo takto po centíku nashromážděno 962,677,418 dolarů.

Podobně jako vojenská zdatnost, byla skvělá i finanční vyspělost Spojených států. Přes to, že si spojenci vypůjčili v Americe soukromně ohromnou částku 2.912,000.000 dolarů, přece bylo jen znáti, že jsou finančně blízko vyčerpání. Jedinou pomocí pro spojení mohla býti pomoc, poskytnutá vládou Unie. Vstupem Ameriky do války, dne 6. dubna 1917, přestalo veškeré financování spojenců soukromými podnikateli a americká vláda vzala sama na sebe tento obtížný úkol a poskytla spojencům úvěr na nákup potravin, surovin a střeliva.

Zápůjčky tyto dosáhly dne 30. června 1920 výše 9.711,000.000 dolarů a rozdělení jich jest toto:

Belgie	dolarů	350	milionů
Kuba	„	10	„
Československo	„	70	„
Francie	„	3.047	„
Anglie	„	4.277	„
Řecko	„	48	„
Italie	„	1.666	„
Liberia	„	5	„
Rumunsko	„	25	„
Rusko	„	187	„
Srbsko	„	23	„
Úhrnem	dolarů	9.711	milionů

Politika, která hledí uhraditi veškerá válečná vydání jediné úvěrovými operacemi, tedy půjčkami, není úplně správná. Francouzský finančník Leroy-Beaulieu schvaluje finanční politiku Anglie, která jediná uvalila při vypuknutí války na občanstvo největší daňová břemena, a praví, že to byla politika „veliké politické chytrosti, vysokého finančního důvtipu a vřelého patriotismu“. Použití daňových břemen je tradiční politikou Anglie, neboť, jak praví Lloyd George, „válka je pro národy obdobím strádání“.

Pro daňovou politiku mluví tyto argumenty:

1. psychologický: nebezpečí, v kterém je každý jednotlivec i celek, působí na jednotlivce, aby byl ochoten přinést největší oběti.
2. politický: vládě musí býti dána největší plná moc, aby nepřítel viděl, že se národ neleká přinést i nejtěžší oběti.
3. finanční: daněmi je položena pro výpůjčky pevná základna, z které je možno platiti úroky z výpůjček.
4. hospodářský: Lloyd George rozbírá v své řeči ze dne 27. listopadu 1918 tento argument a ukazuje, že přijdou kritické časy, v kterých národohospodářská schopnost země značně poklesne, a praví, že je nezbytno, aby v období všeobecné inflace byly staženy z oběhu co možno největší sumy peněz.

V svém postupu, uhraditi daněmi co možná největší část válečných nákladů, potkala se anglická vláda jak v parlamentě, tak i v tisku (ani „Times“, orgán anglické plutokracie, nevyjímajíc), s největším pochopením.

Podobně jako Anglie, tak i Spojené státy severoamerické podepřely svou válečnou finanční politiku dobře promyšleným systémem daňovým. V měsíci únoru 1917, t. j. v době napiatých diplomatických styků s Německem, kdy se zdálo, že vzplane válka, nezanechá-li Německo svého způsobu podmořského válčení, byl vydán kongresem americkým zákon, kterým měly býti zajištěny zvýšené příjmy na úhradu nákladů na armádu, loďstvo a jiná odvětví státní správy.

Byla zavedena daň z válečných zisků, zdaněny společnosti mající větší příjmy než 5000 dol., základna daně majetkové a dědické zvýšena o 50%.

Dále stanovena nová daň z tabáku a nápojů, zdaněny veškeré druhy pojištění, telegraf a telefon, zavedena daň přepychová na automobily, motocykly, hudební nástroje, filmy, klenoty, sportovní náčiní a j. Tyto nové daně vynesly v jednom roce 952 mil. dol.

Podotknouti sluší, že ze zdanění byly vyňaty nejpotřebnější denní potřeby, jako čaj, káva, cukr, kakao a j.

Skutečný finanční výnos všech daní dosáhl ve finančním roce 1918 4.137,800.000 dolarů. Proti tomu byly odhadovány výdaje na 24 miliardy. Nastalým průměrem dosáhly skutečné náklady 18 miliard, z kterých měla být třetina, t. j. 6 miliard, hrazena daněmi. Se zřetelem na vojenské a politické poměry, dále pak na to, že osnova zákona musila být schválena oběma sněmovnami, stalo se, že zákon byl vydán teprve v roce 1919.

Výnos daní v tomto daňovém období se odhadoval na 6 miliard dolarů, z kterýchto částky měly být čtyřmi pětinami zasaženy příjmy válečných zisků, zbývající pětina měla zasáhnouti daň přepychovou, nápojovou a jiné.

Následující tabulka nám ukazuje daňový vzestup v letech 1918 až 1920:

D a ň	1918	1919	1920
osobní daň z příjmu	615,008.503	901,000.000	1.400,000.000
výdělečná daň společností . .	48,175.985	400,000.000	650,000.000
daň z válečných zisků . . .		1.300,000.000	1.760,000.000
Ú h r n e m	663,184.488	2.601,000.000	3.750,000.000

Tento nový daňový zákon z února 1919 zasáhl do života Ameriky velice povážlivě. Tímto zákonem bylo zdaněno skoro vše, co doposud zdanění nepodléhalo. Namátkou uvedu střelné zbraně, lovecké nože, elektrické ventilátory, lovecké a jezdecké šaty, toaletní mýdlo, obrazy, koberce, dámské kabelky, slunečníky, vějíře, klobouky, hedvábné punčochy, noční košile, ano i kimona. Daně byly uvrženy i na výrobky tabákové, dokonce i na léčiva.

Tento radikální daňový postup nesl též ovoce, neboť výtěžek daní vzrostl v období 1914—1919 z 734,700.000 dol. na 4.647,000.000 dol.

Jak je viděti, měla daňová politika Ameriky za světové války pevný podklad v zásadě, že je nutno si zaopatřiti finanční prostředky na vedení války nejenom výpůjčkami od občanů, ale i obežřelou daňovou politikou.

Z evropských států jen Anglie sledovala stejnou daňovou politiku. Z ostatních států ani Francie, Rusko, Itálie, Německo, ani Rakousko-Uhersko nebylo s to, aby uhradilo část válečných výdajů z daňového výnosu.

V těchto státech panovalo mínění, že válka je sama o sobě již velkým zlem, jež nelze ještě zvětšovati daněmi. Nyní je otázka, který z obou systémů je výhodnější? Daňový či půjčkový? Po zkušenostech ze světové války víme, že systému výhradně půjčkového možno užití jen tehdy, je-li jisto, že válka bude trvati jenom krátký čas a že bude vítězná.

Žádný prozíravý finančník nesmí však stavěti úspěchy svých

finančních opatření na takové nejisté předpoklady. Dnes můžeme s určitostí tvrditi, že by se byli spojenci Ameriky v Evropě zhroutili, kdyby nepřišla pomoc z Ameriky včas. Podobně se i výpůjčková politika centrálních mocností zhroutila úplně. Nepříhodnost výhradní výpůjčkové politiky je příliš zjevná, aby se mohlo o ní vážně jednat.

Skutečnost světové války nás přesvědčila, že daňová politika je pro financování války daleko správnější nežli politika výpůjčková. Nejlepším systémem by měla býti snaha po největší šetrnosti u národa na straně jedné a vynaložení největšího vojenského úsilí na straně druhé. Americe se podařilo obojí.

Část šestá.

Úhrada nákladů na válku.

Často se vynořila otázka, kdo vlastně platí výdaje na války a zda je vůbec možno přesunouti tyto výdaje na budoucí generace.

Materiální výdaje na války se měří podle množství spotřebovaných prostředků, ať již byly spotřebovány vlastním vojskem, anebo zničeny nepřítelem. Jenom tehdy možno říci, že válečná břemena jsou hrazena národem, který vede válku, byly-li veškeré výdaje hrazeny z běžné produkce, a to buď rozšířením výroby, šetřením v osobní spotřebě, investováním kapitálů jen do podniků sloužících výrobě válečného materiálu nebo všemi těmito prostředky.

Tuto politiku nebylo možno za války prováděti.

Protože výdaje mnohých států převyšovaly značně příjmy, bylo nutno uhraditi rozdíl dluhem, což ovšem má za následek, že následující generace budou zatíženy dluhem, a tu buď budou trpěti hospodářskou újmou nebo zaplatí válečné náklady samy. V této věci jest jakási analogie mezi situací jednotlivcovou a mezi situací celého národa.

Mimořádný a neočekávaný výdej v rodině, způsobený na př. nemocí člena rodiny, musí býti uhrazen buď zvýšenou námahou živitele, prací přes čas, aneb obzvláštní osobní spřívostí. Jiná rodina zase nemění za podobných okolností na běžných výdajích nic a hradí tyto mimořádné výdaje výpůjčkou.

V prvním případě je rodina při uzdravení nemocného v stejném finančním stavu, v jakém byla před nemocí. Ovšem musila snášeti po určitý čas oběti. V druhém případě vidíme, že k hospodářskému uzdravení bude nutno obětovati příští léta.

Dnes není možno přesně stanovití, až do jaké výše budou válečné náklady přesunuty na budoucí pokolení. Celkový efekt bude zajisté značný, neboť skoro každá z válčících stran byla válkou silně dotčena.

Ke konci této kapitoly pokusím se osvětliti výši škod a ztrát, které utrpěly válčící státy, jakož i neutrálové, válkou nepřímo dotčení. Celkové přímé peněžní výdaje na světovou válku se odhadují na 186 miliard dolarů. V tuto částku se nepočítají však nepřímé výdaje, jako: ztráty lidských životů, zničení majetku, znehodnocení kapitálu, ztráta produkce, přerušeni obchodu atd.

Podle přesných statistických záznamů Carnegieovy společnosti pro mezinárodní mír dostoupily kombinované přímé a nepřímé válečné výdaje sum, které nám znázorňuje tato tabulka:

přímé výdaje	dol.	186.333,637.097
kapitálová cena lidských životů	dol.	67.102,552.560
ztráty majetku:		
na zemi	„	29.800,000.000
na moři	„	6.800,000.000
ztráta produkce	„	45.000,000.000
výdaje na sociální péči	„	1.000,000.000
ztráty neutrální	„	1.000,000.000
Celkem dolarů		337.946,179.657

Tato celková vydání by se značně zvýšila, kdyby byly ještě připočteny zkapitalisované ztráty zmrzačených vojáků a občanů, které v tabulce uvedeny nejsou. Uvedené sumy jsou jen ideálními představami skutečných ztrát, neboť je naprosto nemožno, aby ztráty lidských životů, útrapy a zmrzačení, zničení majetku a výroby mohly býti redukovány na jakoukoli základnu a je ztola nemožno pojmuti do nějaké statistiky a vydati v podobě tabulky ztráty morální.

Hmotné ztráty mohou býti v míru nahrazeny v krátkém poměrně čase, ztráty morální budou pocíťovány po celé generace. Fysické znehodnocení lidstva následkem dlouhotrvajících válečných útrap, jakož i ohromné ztráty lidských životů, odhadnutých na 13 milionů vojáků, měly za následek, že rasová vitalita a osobní síla největší části Evropy byla úplně znehodnocena.

Různé ztráty způsobené válečnými poměry mohly bychom shrnouti asi takto:

1. ztráty lidských životů a zmrzačení vojáků.
2. snížení fyzické potence lidstva, způsobené strádáním, přepracováním, strachem a námahou,
3. ztráty kapitálů a výrobních pramenů jako výsledek zpustošení a zničení statků,
4. ztráta produkce následkem odvolání občanů od obvyklého zaměstnání, zmenšení pracovní výkonnosti, opotřebení strojů, nedostatek surovin a nezaměstnanost,
5. břemena, kterými se státy zavázaly do budoucnosti tím, že uzavřely půjčky v zahraničí.

Toto vyjmenování nepojímá v sobě ony značné škody, které byly způsobeny uvolněním etické úrovně a zhroucením panujících sociálních mravů. Ten, kdo z vlastní zkušenosti poznal ony zhooubné následky, které válka po sobě zanechala, bude si přát, aby se tyto nešťastné války již neopakovaly.

Z á v ě r.

Jak Jar. Skokan v svém článku „Amerika věřitelem světa“ praví, možno nejlépe posouditi, jak duch lidský, vyzbrojený nejmódernějšími vymoženostmi, přemáhá zde původní ráz přírody. Spojené státy, toť země jedinečná v svém poválečném rozmachu. Převaha vývozu nad dovozem v letech poválečných dostupuje vysokých čísel. Odhad národního jmění vykazuje v r. 1919 ohromnou položku 294 miliard dolarů proti 195 miliard v roce 1913. Vlastnická práva v cizině se proti r. 1913 zvětšila asi o 10 miliard. Hospodářský rozkvět má, jak je přirozené, vliv na mysl a charakter národa. Svobodný americký národ, nezatížený tisíciletou tradicí, je velmi poddačný v svém pokrokovém vývoji. Od dob prvního osazování přivykl také Američan tuhé práci, boji s divokou přírodou. Vypěstoval svaly, otužil nervy. Blahobyť se stal přirozeným důsledkem práce. A práce to

byla, která v Americe zamezila třídní rozvrstvení národa a stala se silným činitelem kapitálu.

Spojené státy se staly věřitelem světa. O tom netřeba se šíře rozpisovati. Věřitelské postavení ukládá vždy jistou obezřelost. Finanční prosperita dlužníkovy jest úzce spjata se zájmy věřitele. Mýlil by se tudíž ten, kdo by myslil, že zájem Ameriky o Evropu je malý. Především finanční vrstvy se vyznačují velikou informovaností. Denní listy americké otiskují každou nepatrnou událost.

Dlužnické postavení Evropy není skvělé v jejích očích, tím méně v očích Ameriky.

Evropa potřebuje nezbytně k svému ozdravení morální i finanční pomoci. Jen Amerika jí může obojí poskytnouti. Spojené státy byly vždy věrné své tradicionální politice nezasahovati do cizích zájmů. Proto se zdržely skoro po tři léta války. Až v okamžiku vysílení a nejohroženější nejistoty Dohody rozhodly svou pomocí o výsledku války. Pomoc tuto platily krví desetitisíců mrtvých a statisíců raněných. Válečné jejich vydání se čítá na 32 miliard dolarů.

Stará tato tradicionální politika jest i dnes zastávána, třebaže po stránce hospodářské není vyloučena značná pomoc Evropě, ovšem za určitých předpokladů. Nevylučují tudíž součinnost v hospodářské restauraci Evropy, avšak návštěvníci vracející se z Evropy varují před nevěrným zásahem, upozorňují přímo drasticky na neslučitelnou nevraživost národnostní, na stálou atmosféru válečných předsudků, na neutuchající nenávisť, jež zabraňuje každému pokusu o zavedení všeobecného míru. A pokud toto vše nezmizí, nebude v Evropě míru. Pro amerického občana jest Evropa stále otevřeným jícenem sopky. Američan se těžko vžívá do rozvrácených poměrů, do národnostních, územních a třídních bojů. Prostředí Spojených států je prosyceno přesvědčením, že jediné ve vlastní vůli a síle záleží zdar celé země. V družné práci a pevné odvaze buduje Unie svůj vlastní svět, vylučuje soucit tam, kde prýští z nedostatku vlastní síly, a dobročinnost připouští jen v krajním případě nezaviněného neštěstí. A proto mnohá mínění, přicházející přes Atlantický oceán do Evropy, znějí dosti tvrdě — snad právě proto, že jsou věrným odleskem dnešního amerického citění.

Spojené státy jsou útvarem jednolitým a stejnotvárným. Všechna jejich města jsou si podobná v tom, jak jsou kopii New Yorku, řeč americká nemá nářečí, od státu Maine až k pobřeží Kalifornie uvidíte tytéž tovární známky automobilů, tytéž stavby vil a letohrádků, stejné budovy z cihel, tytéž obrovské obchody, skladiště a závody i stejnou jejich organizaci. A tak v své prostotě dívají se Američané na Evropu očima americkými; nemohou pochopiti různost plemen, jazyků a zájmů, které od sebe dělí a často nepřátelsky proti sobě staví různé národy v Evropě. Podle jejich názorů nemůže býti mezi Francií a Německem aneb Itálií větších rozdílů, nežli jest u nich mezi Severem a Jihem, anebo mezi Východem a Středním Západem, Západem a Kanadou. Evropské státy jsou podle jejich nazírání jen různými státy téže země. A válka světová byla podle jejich názoru jen válkou občanskou. Úhrnem jest Evropa jediným státem a Americe do jejích záležitostí nic není. A tak veškerý tisk americký všech politických stran, ze všech koutů Unie hraje stejnou písničku: „Evropa pané musejí nejprve sami mezi sebou udělat pořádek, počínaje tím, že zmenší neb odstraní své armády. Pak teprve mohou očekávati, že Amerika učiní něco pro ně.“

Nechápou, proč na př. Polsko vydržuje armádu 400.000 mužů,

ač je státem zruinovaným, proč Rusko, umírající hladu, vydržuje vojsko v počtu 1½ milionu mužů. Proč se státy evropské nedohodnou, jako učinili Američané, a nezbaví se těch tíživých a zbytečných břemen vojenských?

Za těchto okolností tisk inspirovaný Anglií nebo s ní sympatisující, jako „New York Times“, „World“ a jiné, a tisk jsoucí v rukou amerických Němců (jichž jest hodně, zvláště v malých městech), má lehkou práci, vyličuje Francii jako stát propadlý militarismu a vydržující velkou armádu, aby si zajistila nadvládu v Evropě a čekající jen na nějakou záminku, aby se vrhla na Německo a zničila je.

Když se dnes domáhá Francie reparací na Německu, vidí v tom veřejnost americká, jak se jedna provincie evropská snaží zničit jinou provincii evropskou, což se může státi jen na škodu Evropy celé.

Proto Amerika nechápe stanovisko Francie v otázce reparační a je hluchá k volání Francie: „Nevyčítejte nám, že vyžadujeme, aby Německo, náš společný nepřítel, platilo nám své dluhy. Vždyť vy sami nechcete nám, svým bývalým přátelům a spojencům, sleviti náš dluh.“ Na to odpovídá Amerika: „Otázka dluhů mezi spojenci a Amerikou jest otázkou evropskou a americkou. Zařídte si to tak, abyste nám zaplatili.“

A tak vidíme, proč se Amerika zpěčuje tomu, aby otázka mezispojeneckých dluhů byla spojena s otázkou reparační. Ostatně americký poplatník se domnívá, že kdyby prominul dluhy spojencům, zaplatil by sám všechny náklady světové války, kterou nezavinil a kterou dnes přičítá právě tak odvetě předválečné Francie jako německému militarismu.

A tak demagogové, ať kterékoli strany, mají snadnou práci, hlásajíce: „Ať Evropa napřed udělá v svém domě pořádek a zaplatí nám. Pak uvidíme, co se dá pro ni udělat.“

Jak vidět, je toto stanovisko naprosto záporné. Toto slovo správně vystihuje veškeré projevy veřejného mínění v Americe. A neoddávejme se klamům v té věci. Spojené státy jsou zcela neinteresovány na vnitřních sporech evropských. A styky Ameriky s Evropou v svých hlavních věcech nemohou se změnit žádným výsledkem voleb, ať již zvítězí republikáni nebo demokraté.

Zúčastní-li se nějaké mezinárodní konference, budou sledovati politiku anglickou, a pokud se Francie s Anglií nedohodnou, budou vždy při Anglii, ježto pan Hughes a nynější vláda, pokud jde o politiku zahraniční, je zcela proniknuta smýšlením anglickým.

Tím snad nemá býti řečeno, že si vláda americká bude počínati proti Francii nepřátelsky.

Nesmíme však zapomenouti, že konečný úspěch Washingtonské konference závisí na posledním místě na jistých obětech, které bude Francie musít převzít. A ježto Francie až doposud couvala před těmito oběťmi, vláda washingtonská je zklamána, ba snad i uražena a trochu pohněvána. Naproti tomu francouzský premiér Mr. Clemenceau na své cestě po Americe nepokrytě praví, že Amerika nedostihla svého válečného cíle a nečinila tím zadost své povinnosti. Prohlašuje, že přerostla již dobu doktriny Monroeovy a že nezabrání nutnosti, aby neměla účasti v evropských záležitostech, a volá:

„Dříve nebo později se vrátíte, a čím dříve tak učiníte, tím méně budete k tomu donuceni.“